

ISSN 1563-0366
Индекс 75882; 25882

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ҚазҰУ ХАБАРШЫСЫ

Заң сериясы

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

ВЕСТНИК КазНУ

Серия юридическая

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

KazNU BULLETIN

Law series

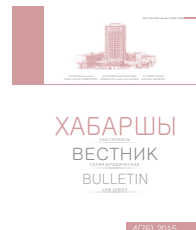
№5

Алматы
«Қазақ университеті»
2015

ХАБАРШЫ

ЗАҢ СЕРИЯСЫ № 5

25.11.1999 ж. Қазақстан Республикасының Мәдениет, ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде тіркелген

Куәлік №956-Ж.

Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады

ЖАУАПТЫ ХАТШЫ

Ережепқызы Р., жауапты хатшы
(Қазақстан)

Телефон: +7727-377-33-36;

8-727-377-33-37 (ішкі н. 12-57)

E-mail: rose@mail.ru

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Байдельдинов Д.Л., з.ғ.д., профессор
(бас редактор) (Қазақстан)

Кенжалиев З.Ж., з.ғ.д., профессор
(бас ред. орынбасары) (Қазақстан)

Сартаев С.С., з.ғ.д., академик (Қазақстан)

Тыныбеков С.Т., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)

Ибраева А.С., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)

Джансараева Р.Р., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)

Усеинова Г.Р., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)

Еркинбаева Л.К., з.ғ.д., профессор (Қазақстан)

Жатқанбаева А.Е., з.ғ.д. (Қазақстан)

Трунк А., профессор (Германия)

Монтекило С., профессор (БАӘ)

Бурхард Б., профессор (Германия)

Лисица В., профессор (Ресей)

МАЗМҰНЫ СОДЕРЖАНИЕ

<i>Akbolatova M.E., Duzbayeva S.B., Taubaev B.R.</i> History of mediation	10
<i>Ақболатова М.Е.</i> Криминологическая характеристика миграционных процессов	15
<i>Ақпаева Н.А., Маликова Ш.Б.</i> Восстановление социальной справедливости как основная цель уголовного наказания	20
<i>Алимкулов Е.Т.</i> Особенности санкционирования содержания под стражей следственным судьей	25
<i>Алимкулов Е.Т.</i> К вопросу о депонировании показаний следственным судьей	30
<i>Alimkulov Y.T., Suleimenova A.S.</i> Issues of admissibility of evidence in light of the new criminal procedure legislation of the Republic of Kazakhstan	
<i>Алтанова А.С.</i> Соттық дәлелдемелердің негізгі белгілері	35
<i>Аратұлы К.</i> Сравнительный анализ уголовного законодательства зарубежных стран об ответственности за компьютерные преступления	39
<i>Аратұлы К., Огай А.</i> Преступления в сфере компьютерной информации в РК и зарубежных странах	44
<i>Аратұлы К., Ордабек К.</i> Ақпараттық қылмыстарды тергеудің тактикалық тәсілдері	49
<i>Арын А.А., Байтекова Қ.Ж., Омарбаева А.Б.</i> Конституция қағидалары: конституциялық құқықтың категориялық аппаратындағы орны	60
<i>Атаханова Г.М.</i> Көші-кон үдерісінің салдары туралы	69
<i>Әлімкулов Е.Т.</i> Басты сот талқылауы барысында прокурор мен қорғаушы- адвокаттың сот жарыссөзіне қатысу мәселелері	76
<i>Базилова А.А.</i> Криминологические проблемы киберпреступности	80
<i>Базилова А.А.</i> Компьютерлік қылмыстарды ашу және әшкерелеу тәжірибесі	90
<i>Базилова А.А.</i> Компьютерлік қылмыстырдың алдын алу шаралары	94

<i>Baisalov A.D., Akhmetov R.U.</i>	
Cruelty to animals: cultural and legal aspects. Criminological characteristics of these acts in modern society and the problems of their prevention	101
<i>Баяндина М.О., Мухамадиева Г.Н.</i>	
Вопросы совершенствования реализации прав потерпевших, свидетелей в уголовном процессе	106
<i>Баяндина М.О., Мухамадиева Г.Н.</i>	
Проблемы совершенствования механизмов возмещения ущерба от преступных посягательств	113
<i>Берсугурова Л.Ш.</i>	
О становлении и развитии судебного контроля в уголовном процессе РК	119
<i>Берсугурова Л.Ш.</i>	
Об особенностях судебного контроля в уголовном судопроизводстве РК	124
<i>Берсугурова Л.Ш.</i>	
К вопросу о процессуальных аспектах соединения и выделения уголовных дел	128
<i>Бижан Н.Р., Бижанов А.Р., Кокенова А.Т.</i>	
Ұлттық нормативтік құқықтық актілерді әлемдік стандарттарға сәйкестендіру ерекшеліктері	135
<i>Бисенгали Л.</i>	
Негативные последствия миграции населения	150
<i>Бисенгали Л.</i>	
К вопросу об уголовно-правовых мерах противодействия преступности мигрантов	153
<i>Бисенгали Л.</i>	
К вопросу о предупреждении преступности мигрантов	158
<i>Бисенова М. Қ.</i>	
Қылмыстық құқықтағы кінә мәселесі	163
<i>Бисенова М.Қ.</i>	
Кінәнің екі нысанымен жасалатын қылмыстардың субъективтік мазмұны	170
<i>Даубасов С.Ш.</i>	
Қылмыскерлерді берудің кейбір сұрақтары туралы	177
<i>Даубасов С.Ш.</i>	
Заңсыз көші-қонның алдын алудағы шетелдік тәжірибеге шолу	183
<i>Даубасова С.Ш., Турашбекова Д.А.</i>	
Экологиялық қылмыстық құқық бұзушылықтарға сот сараптамасын жүргізудің кейбір мәселелері	190
<i>Даубасова С.Ш., Турашбекова Д.А.</i>	
Экологиялық қылмыстық құқық бұзушылықтарды сотқа дейінгі	

тергеуді бастаудың кейбір мәселелері жөнінде <i>Даубасова С.Ш., Турашбекова Д.А.</i>	197
Экологиялық құқық бұзушылықтар бойынша оқиға болған жер мен құжаттарды қарап-тексерудің тактикалық ерекшеліктері <i>Джансараева Р.Е.</i>	206
Зарубежный опыт регламентации ответственности за незаконную миграцию <i>Джансараева Р.Е.</i>	215
Определение понятия незаконной миграции <i>Дузбаева С.Б., Акболатова М.Е., Таубаев Б.Р.</i>	225
Девиантное поведение несовершеннолетних <i>Дузбаева С.Б., Акболатова М.Е., Таубаев Б.Р.</i>	234
Причины совершения преступления несовершеннолетними <i>Ергали А.М., Какимбеков Н.Е.</i>	240
К проблемам обеспечения информационной безопасности в Республике Казахстан <i>Ergali A.M., Sultanova A.</i>	244
The features of a technique of harmonization (unification, rapprochement) criminal legislation <i>Ergali A.M., Akpayeva N.A.</i>	251
The essence, grounds and conditions for the application of penalties associated with isolation from society <i>Есбулатова Р.М.</i>	255
Допустимость и принципы ограничения прав человека: к вопросу о механизме по обеспечению и защите прав человека в деятельности правоохранительных органов Республики Казахстан <i>Жаксыбекова Ф.С., Маликова Ш.Б.</i>	261
Экологиялық қылмыстық құқық бұзушылықтар үшін жауаптылық мәселелері <i>Жәнібеков А.К., Сериев Б.А., Арын А.А.</i>	271
Қылмыстық сот ісін жүргізудегі заттай дәлелдемелер және дәлелдеу құқығының түсінігі <i>Жәнібеков А.К., Сериев Б.А., Арын А.А.</i>	280
Қылмыстық процесте дәлелдеменің қайнар көзді ретіндегі сот сараптамасының түсінігі <i>Избасова А.Б.</i>	287
Қылмыстық кодекстің жаңа нұсқасындағы компьютерлік қылмыстар туралы <i>Избасова А.Б.</i>	294
Компьютерлік қылмыстық құқық бұзушылықтардың субъектісі туралы <i>Izbasova A.B., Zhamankenova A. Zh.</i>	300
Some questions of qualification of taking to suicide	306

<i>Кан А.Г., Коржумбаева Т.М.</i>	
Современные тенденции развития судебной экспертизы на основе инновационных технологий	312
<i>Кан А.Г.</i>	
К вопросу о введении в уголовный процесс новых участников	320
<i>Маликова Ш.Б., Омарова А.Б.</i>	
Преступления в сфере компьютерной информации: уголовно-правовые и гражданско-правовые аспекты	329
<i>Маликова Ш.Б.</i>	
Заңсыз көші - қон мен қылмыстылықтың өзара байланысы туралы кейбір сұрақтар	336
<i>Мұхамәдиева Г.Н.</i>	
Адам және азамат құқықтары мен бостандықтарының жүзеге асырылуының құқықтық қамтамасыз етілуі	348
<i>Мұхамәдиева Г.Н.</i>	
Правовая природа принципа обеспечения подозреваемому и обвиняемому права на защиту в уголовном процессе	353
<i>Нұрмағанбет Е. Т., Аманжол А.</i>	
Дәлелдемелерді жинау бойынша адвокат-қорғаушы қызметінің дербестігін жүзеге асыру құқығының мәселесі	359
<i>Нұрмағанбет Е. Т., Кенесбек Н.</i>	
Актуальные проблемы деятельности адвоката-защитника в уголовном судопроизводстве Республики Казахстан	368
<i>Omarova A.B., Kerimhanov T.N.</i>	
Ownership of the system of subjective civil rights	375
<i>Сатыбалдинов Д.Д.</i>	
Қылмыстық қызметтің субъектісі ретінде әйел адамның жеке басын куәландыру	379
<i>Сүлейменова С.Ж., Амангельдинова Д.</i>	
К проблеме определения понятия «гражданский процесс»	385
<i>Тапалова Р.Б.</i>	
Особенности осмотра места происшествия при расследовании экологических правонарушений	389
<i>Тапалова Р.Б.</i>	
Проблемы начала досудебного следствия при расследовании уголовных экологических правонарушений	397
<i>Тапалова Р.Б.</i>	
Значение следственных ситуаций по делам об экологических правонарушениях	402
<i>Таубаев Б.Р.</i>	
Пенитенциарлық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетігі	407
<i>Таубаев Б.Р.</i>	
Шетелдердің қылмыстық атқару жүйесіндегі пенитенциарлық	

қауіпсіздікті қамтамасыз ету тәжірибелері <i>Тлепбергенов О.Н.</i>	416
Қылмыстық саясат, құқықтық даму: жағдайы мен болашағы <i>Тлепбергенов О.Н.</i>	428
Қылмыстық саясаттың ұлттық сапаны көтерудегі маңызы <i>Tokpaeva D.M.</i>	435
Some new measures in countering corruption, as a part of zero tolerance for corruption crimes in the Republic of Kazakhstan. <i>Шарипова А. Б.</i>	442
Профессиональное правосознание судьи <i>Шарипова А. Б.</i>	450
Структура судейского убеждения <i>Шаяхметова Ж.Б., Ергалиева К.С.</i>	455
Вопросы уголовно - правовой защиты прав несовершеннолетнего <i>Шаяхметова Ж.Б., Хамметова Ж.А.</i>	461
Факторы, определяющие корыстно-насильственную направленность преступности несовершеннолетних <i>Хамит А.</i>	467
Понятие международной судебной юрисдикции и ее основные черты	472

Таубаев Б.Р.

Пенитенциарлық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетігі

Мақалада қылмыстық жазаны орындау саласындағы процесстер басқа да тетіктерге ықпал етеді. Сонымен қатар бұл ықпал позитивті, негативті да бола алады. Осымен қылмыстық атқару жүйесінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мен басқа салалармен, мемлекеттің толықтай ішкі қауіпсіздігін өзара байланысымен түсіндіріледі.

Түйін сөздер: Пенитенциарлық қауіпсіздік, қылмыстық-атқару құқықығы, түзеу-тәрбиелеу жұмыстары, еңбек, сотталғандар, бас бостандығынан айыру.

Taubayev B.R.

Mechanism of ensuring penitentiary safety

In article processes in the sphere of execution of criminal penalty influence other processes. And also, this influence can be positive and negative. Thus the mechanism of safety of criminal and executive system is explained by interrelation with other branches, full internal security of the country.

Key words: the prison security, criminalized enforcement law, educational and correctional work, labor, convicted, custody.

Таубаев Б.Р.

Механизм обеспечения пенитенциарной безопасности

В статье процессы в сфере исполнения уголовного наказания влияют на другие процессы. А также, это влияние может быть позитивным и негативным. Таким образом механизм обеспечения безопасности уголовно-исполнительной системы объясняется взаимосвязью с другими отраслями, полной внутренней безопасностью страны.

Ключевые слова: Пенитенциарная безопасность, уголовно-исполнительная права, воспитательно-исправительные работы, труд, осужденные, лишение свободы.

Таубаев Б.Р.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.
E-mail: t_bauka1114@mail.ru

ПЕНИТЕНЦИАРЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ТЕТІГІ

Пенитенциарлық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетігін сипаттауда көптеген ғалымдар мен мемлекет қайраткерлерінің еңбектерін еске алу қажет, соның ішінде Степашин С.В. мен Шульц В.Л. заманауи жағдайларға қатысты мемлекеттің қауіпсіздігі мәселесін терең зерттеді. Авторлар атап айтқандай, қылмыстық-атқару жүйесі сияқты кез келген қиын, үлкен әлеуметтік ұйымдар, қылмыстық-атқарушылық жүйеде нақты көрініс тапқан карама-қайшы мүдделер мен қажеттіліктері бар адамдар, халық топтарының ұлттық және әлеуметтік қажеттіліктерін қосады. Ол әлеуметтік ұйым ретінде екі негізгі даму тенденциялары - ортаға тартқыш және сыртқа тебуші әрекетін сынайды. Бұл үрдістердің пайда болу дерекнамасы ішкі және сыртқы себептері болып табылады. Сондықтан бірінші орынға барлық қоғам мүшелерінің ауқаттылығы мен прогрессивті қамтамасыз етілуі, азаматтардың қауіпсіздігі, қызметін жүзеге асырғанда нақты әлеуметтік ұйымның, мемлекет пен қоғамның қызметі тиесілі.

Нормативтік-құқықтық және ғылыми әдебиеттерді зерттеу көрсеткендей, пенитенциарлық жүйенің қауіпсіздігін қамтамасыз ету тетігінің проблемасы, оның мемлекет пен қоғамның ішкі қауіпсіздігімен байланысы іс жүзінде әлі шешілмеген, пенитенциарлық қауіпсіздік түсінігі ашылмаған. Сонымен қатар, бас бостандығынан айыру мекемелеріндегі режим мен сотталғандар ортасында қылмыстар мен басқа да құқық бұзушылықтарды алдын алуға арналған ғылыми зерттеулерде осы проблема әртүрлі деңгейде қарастырылып кеткен болатын.

Жоғарыда айтқанымыздай «Пенитенциарлық қауіпсіздік» категориясы жеткілікті қиын және аз зерттелген мазмұнға ие, оның құрылымында оның тетігі маңызды орынға ие. Жалпы және арнаулы әдебиетте «тетік» түсінігінің техникада, биологияда (мысалы, генетикалық тетік), экономикада (нарықтық тетік және т.б.) кең қолданылуына қарамастан бірыңғай түсінігі жоқ. Техникада «тетік» термині бір немесе бірнеше денелердің (жетекшілердің) жүрісі жүйенің қалған денелерінің жүрісіне әкелетін денелердің (тетік түйіндерінің) жүйесі ретінде қарастырылады [1].

Арнаулы әдебиетте қылмыстық жауапкершілік негізінің қалыптасу механизмін зерттеушілердің бірі, Чистяков А.А. құқықтануда бұл термин әртүрлі мағына мен интерпретацияларда қолданылады: «қылмыстық –

құқықтық реттеудің тетігі», «заңшығару тетігі», «түзетушілік-еңбек ықпал етудің тетігі», «басқарудың заңи тетігі», азаматтық құқықтық белсенділіктің қалыптасу тетігі және т.б. Солай тетік ретінде жұмыс істеу тәсілінің құбылысын, белгілі құбылысқа ықпал ету тәсілдерінің жүйесін немесе нақты нәтижені «алу» мақсаты болып табылатын стадиясының элементінен тұратын кезеңдердің жүйесін түсіндіруге болады. Сонымен қатар «тетік» түсінігі басқаша мағынада қолданылады: механизм ретінде құрылым, тәсіл, құрал, құрылыс, конструкция, архитектоника элементтерінің жиынтығы түсіндіріледі. Яғни «тетік» термині тек «қызмет ету тәсілі» немесе «ықпал ету тәсілдерінің жүйесі» мағынасында ғана емес, «құрылым», «құралғы» мағынасында түсінуге болады.

«Құқықтық реттеу тетігі» түсінігімен кеңестік құқықтық ойдың даму тарихы байланысты. С.С. Алексеевтің «Социалистік мемлекетте құқықтық реттеу тетігі» атты кітабында бұл түсінік көптеген арнаулы құқықтық зеттеулердің негізіне алынып, заңи әдебиеттерде кең таралды. Қазіргі кезде құқықтық ғылым бұл мәселеге көңіл аудармауда, бірақ «тетік» категориясының теориялық мүмкіндіктері құқықтық зерттеулерді әліде болса толық қолданылмаған.

Қазіргі таңда «тетік» түсінігі құқықтануда басқа көзқараста қолданылуда: «заң шығару тетігі», «еңбекпен тәрбиеленудің тетігі», «басқарудың заңи тетігі» және т.б. Жалпылама «тетік» термині әрекет ету тәсілі, ықпал етудің тәсілдерінің жүйесі ретінде түсініледі.

Қауіпсіздікке байланысты, кең түрде оны қамтамасыз етудің тетігі белгілі бір ресурстардың көмегімен қауіп-қатерді жою мен болжамдау шараларының жүйесі болып танылады. Бұл жерде әр түрлі деңгейде қауіпсіздікті басқару туралы сөз қозғалуда. Ол қауіп-қатерді талдаудан және оларды жоюдан тұрады. Қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тетігі құқықтық, ұйымдастырушылық-басқарушылық, экономикалық, техникалық, физикалық, психологиялық, ақпараттық, мәдени және т.б. аспектілерден тұрады. Қауіпсіздіктің әрбір түрі өзіндік қамтамасыз ету тетігін ұсынады.

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетігін қалыптастыру негізі оның моделінің құрылуы болып табылады, ол өзара байланысты реттегі операциялар: бастапқы ақпаратты талдау, қауіпсіздік критерийлерін, оны қамтамасыз ету технологиясы жасау және т.б. [2].

Біздің пікірімізше, пенитенциарлық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетігінің мазмұнына қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету тетігінің теориялық-әдістемелік негізінің өзгеде элементтерімен қатар қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігіне әсер ететін ішкі және сыртқы факторлардың жүйесі (ұйымдасқан қылмыстылық және бас бостандығынан айыру орындарындағы қылмыстық орта лидерлерінің құқыққа қайшы іс әрекеті, сотталғандар ортасындағы шиеленістер мен топтық эксцесстер, түзеу мекемелері мен тергеу

оқшаулағыштарында кепілге алу, сотталғандар ортасындағы аутоагрессия және зорлық зомбылық); қауіпсіздікті қамтамасыз етудің ұйымдастырушылық, әлеуметтік, саяси, экономикалық, құқықтық және басқа тәсілдері жатады.

Кез келген әлеуметтік құбылыстың дұрыс даму жағдайы ретінде қауіпсіздік ретінде – бұл құбылысты нақты тарихи және табиғат жағдайларында ішкі және сыртқы қақтығыстардан қорғануды қамтамасыз ететін қауіпсіз қоғамдық қатынастар деп түсіндіріледі. Соңғы факторлардың өзара әрекеті әлеуметтік ұйымның қауіпсіздігінің қауіп-қатерінің пайда болуына әкеледі. Қауіп-қатер, қауіптіліктің болуы тұрғындардың әр түрлі топтарының, қоғам институттары мен мемлекеттің, әлеуметтік ұйымдардың мүшелерінің мүдделерінің қарама-қайшылықтары мен басқа факторларға тәуелді.

Әлеуметтік, мемлекет өмірі мен қызметінің әр түрлі аясында қауіп-қатердің пайда болуының өзіндік себептері мен қақтығыстары болады, олар қылмыстық-атқару жүйесінде елеулі ерекшелікке ие. Оларға ортақ болып табылады: біріншіден, әрбір аяда кез келген қақтығыстар ішкі және сыртқы сипатқа ие. Екіншіден, қақтығыстар ішкі және сыртқы факторлардың әсерінен өзінің даму бағыты мен мазмұнын өзгертеді. Үшіншіден, теория мен тәжірибеде қақтығыстардың өзі, оларды алып жүрушілер мен субъектілер дәл анықталмайды, бұл теориялық және тәжірибелік сипаттағы қателіктерге әкеп соқтырады. Бұл тиімсіз шешімдерді қабылдауға әкеледі.

Қазіргі жағдайларда жаңа және ескі қақтығыстарды дамыту, оларды дер кезінде шешпеу қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігіне әсер ететін қақтығыстарға әкелуден пайда болады. Бұл қақтығыстарға, мысалы, ұлтаралық қатынастар саласындағы қатынастар; қылмыстылық арасындағы, олардың таратушысы мен мемлекет арасындағы нақты орган (біздің жағдайда – ҚАЖ), қызметшілері арасындағы қарама-қайшылықтар; жазаны орындайтын, сотталғандардың өмірлік қызметі мен кәсіби білім беруші қызметшілердің мекемелері мен органдарының қылмыстылыққа қарсы қақтығыстарды, басқарудың ескі нысандары мен жаңа тәсілдер, технологиялар арасындағы қақтығыстарды айтуға болады. Біздің ойымызша, аталған факторларға қоғам мен мемлекеттің заманауи дамуында маңызды келесі факторларды қосуға болады: радикалдық құрылымдық жағдайлардың шешілетін мақсаттар мен функцияларды ұлғайту кезінде, принципіалды жаңаларын құру кезінде (мысалы, түзету мекемелерінің күзеті) сапалық және сандық жағынан ресурстық қамтамасыз етуінің дұрыс еместігі; ұйымдасқан, халықаралық қылмыстылықпен күресуде қылмыстық-атқару жүйесінің ролін күшейту; мемлекет пен қоғам қауіпсіздігін қамтамасыз етуге тікелей қатысушылық [3].

Қарама-қайшылықтардың сипатының, басқа факторлардың әрекетінің нысаны ретінде қауіп-қатер, мысалы, лайықсыз ресурстық қамтамасыз етуде, әрқашан пәндік сипатқа ие. Ол нақты, анықталған мазмұнға толы және қауіптілік жағдайында ол нақты құқықтық сипаттамаға ие. Әдетте, бұл сипаттама заңда көзделген, мысалы, Қылмыстық Кодекстің Отанға опасыздық туралы, терроризм мен котрабанда туралы баптарында. Қарама-қайшылықтардың пайда болуы мен тоқталу процесстерін зерттеудің осы тәсілі пайда болатын немесе тозатын қауіп-қатерге сәйкес заңнамаға уақытылы өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді. Мысалы, ұйымдасқан қылмыстылық әлеуметтік құбылыс ретінде мемлекетте бүгін және кеше пайда болған жоқ, бірақ осы мәселені жекелеген көріністерін емес толығымен зерттеудің болмауы арқылы заң шығарушы қауіпсіздікке төнетін реалды қауіпті кеш түсінді. Осыған сәйкес уақытысында заңнама деңгейінде қажетті құқықтық сипаттама бере алмады. Жүзеге асырудың–серіктестік пен күрес нысанындағы таратушыларының өзара әрекетінде қарама-қайшылықтар шешіледі. Ең дұрысы – серіктестік, себебі ол әр түрлі топтардың мүдделерін теңдестіруді, қарама-қайшылықтарды шешу жолдарының оптималды түрін таңдауды, соның ішінде компромисс негізде, өзіне нақты міндеттерді алуға ерікті келісімін қарастырады. Алайда әрқашан және барлық қарама-қайшылықтарды серіктестік жолымен шешуге болады. Серіктестік жолымен қарама-қайшылықтарды жою қиындатылған жағдайларда олар шиеленіседі және оны шешу тек күрес арқылы шешілетін қауіпті жағдайға әкелуі мүмкін.

Сосын авторлар қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету ерекшелігін трансформаторлауға мүмкіндік беретін, мемлекет қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған жалпы нысаналы стратегиялық жоспарды атап өтеді. Бұл: 1) қылмыстық жазаны атқару саласында сот билігі, заң атқарушылық мемлекет қызметінің бағытында мақсаттар мен міндеттерді құрастыру; 2) мемлекет пен қоғам өмірінің әр түрлі саласында жалпы мемлекеттік бағдарламалардың қойған мақсаттары мен міндеттеріне сай қалыптастыру; 3) қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін нақты бағдарламаларды жүзеге асыру тетігі мен құрылымын анықтау; 4) вертикалды және горизонталды құрылымды біріктіретін қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің бірыңғай жүйесін жасау.

Мемлекет, оның құрылымдық элементтері, соның ішінде қылмыстық-атқару жүйесінің қосалқы жүйесінен, жұмыс істеу аспектілерінен (саяси, экономикалық, әлеуметтік және т.б.) тұратын бірыңғай қоғамдық организм болып табылады. Олардың әрқайсысында негізгі материалдық және рухани құндылықтар арасындағы қақтығыстар пайда болады және дамиды. Дәл осылар қауіп-қатер дерекнамасын қалыптасуына әкеледі. Осы процесстермен нәтижелі басқарудың объективті мүмкіндіктеріне ие болу үшін оларды егжей-тегжейлі зерттеу, мағыналы сипаттамасы, даму

заңдылығы мен жүйелік, проблемалық талдауға болатын топтардың барлық қатынасын жіктеу қажет. Бұл процесстерді әрбір түрінде зерттеу, тұрақты бақылау уақытылы қауіптілікке, соның ішінде қауіпті түрлерінің қалыптасуын ажыратуға мүмкіндік береді [4].

Қылмыстық жазаны орындау саласындағы процесстер басқа да тетіктерге ықпал етеді. Сонымен қатар бұл ықпал позитивті, негативті да бола алады. Осымен қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету мен басқа салалармен, мемлекеттің толықтай ішкі қауіпсіздігін өзара байланысымен түсіндіріледі.

Қазақстанда қалыптасатын қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесі (оның құрамына қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігі кіреді) әр түрлі қоғамдық бөлімшелермен (ақпараттық – аналитикалық, ғылыми, әлеуметтік, пропагандистік, қоғамдық-саяси және т.б.) тығыз байланысты, мемлекеттік органдардың бірыңғай әмбебап қызметі болуы қажет. Бұл жүйе бірқатар қызметтерді орындайды.

Біріншіден, мемлекеттің жалпы ұлттық мүдделеріне, қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігі мен оның құрамдас элементтеріне, соның ішінде мемлекет мүддесіне кризисті, негативті тенденциялар мен процесстер, қарастырылып жатқан әлеуметтік жүйесіне төнген қауіп-қатер туралы мемлекеттік органдарды жедел түрде айқындау, болжамдау мен ақпарат беруі.

Екіншіден, реалды қауіп-қатерді қажетті заңи, әкімшілік, экономикалық, ақпараттық шаралар қабылдау жолдары арқылы мемлекет пен қылмыстық-атқару жүйесінің нақты басқару органдарының ықпалын алдын алу, локализациялау немесе бейтараптандыру.

Үшіншіден, әскери, жедел-іздістіру, қылмыстық іс жүргізу, авариялық-құтқарушылық, техника-ұйымдастырушылық және басқа да ықпал ету шараларын қабылдау арқылы қауіп-қатер мен оның таратушылары арасында маңызды қарсылық көрсету [5].

Қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігі түрлерін анықтау - қауіпсіздікті қамтамасыз ету дәрежесінде нақты тәжірибелік қызметінің тәсілдері мен жолдарын жасауға мүмкіндік береді. Оларға міндеттер, қызметтердің бағыттары, тәсілдері мен күші, материалдық-техникалық және қаржы ресурстары, әр түрлі ұйымдар, ведомстволар, бұл қызметтің субъектісі ретіндегі тұлғалар мен бірлестіктер жатады. Тек бұл жағдайда мемлекет азаматтары мен қоғамдық ұйымдар, заң шығарушы мен атқарушы биліктің жігерін бірлестіру жағдайы пайда болады. Заң шығарушы билік мемлекеттің қауіпсіздігі туралы заңдарды құрастыру мен қабылдауды, мемлекеттік немесе үкіметтік мекеменің бағдарламасы мен оны жүзеге асыруды орындауды жүзеге асырады.

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесін ұйымдастыру, жобалау және тәжірибелік әрекеттердің негізгі қауіп-қатерлерін талдау, реалды және потенциалды ішкі және сыртқы қауіптің сипатына, дағдарысты

жағдайларға, тағы қылмыстық-атқару жүйесінің қызметінде жағымсыз факторларға баға беру болып табылады. Реалды және потенциалды қауіптің жүйесі статикалық (тұрақты) болып табылмайды. Мұндай қауіп-көтерлер пайда болуы мен жоғалуы, өсу мен төмендеуі мүмкін, бұл кезде олардың қауіпсіздікке маңыздылығы да өзгереді. Қауіптің талдауына маңызды амалдың бірі – кейбір «қауіпсіздік басымдылығының шкаласын» анықтау, қауіптің дәрежесі мен нысанына байланысты қауіп-көтерді классификациялау мен сап түзеу.

Қауіпсіздіктің қауіп-көтерінің динамикалық дамуы мен өзара қатынасының жүйесінің болуы мемлекеттік, аумақтық немесе нақты әлеуметтік ұйымның кез келген деңгейінде қауіпсіздікті қамтамасыз етуде әмбебап, жүйелі тәсілдер арқылы мәселелерді шешу қорытындысына әкеп соқтырады [6].

Қауіп-көтердің қауіпсіздігі мемлекет, қоғам, қылмыстық-атқару жүйесі мен тұлғаның маңызды мүдделеріне қауіпті экономикалық, саяси, ұйымдастырушылық және басқа да сипатындағы шаралардың жүйесі қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласында бірыңғай мемлекеттік саясатты жүргізумен байланысты. Қазақстан Республикасында қауіпсіздік объектілерінің қажетті қорғанушылық деңгейін жасау мен қолдануда, осы салада мемлекеттік билік пен басқару органдарының қызметінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін басты бағыттары, қызметті бақылау тетігі қатынастарын реттейтін құқықтық нормалар жүйесі құрастырылады және үнемі дамиды.

Қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету тетігінде мемлекет пен қоғамның қауіпсіздігін қамтамасыз етудің жалпы ережелеріне негізделетін қағидалар маңызды орынға ие. Олардың арасында: заңдылық; мемлекет, қоғам мен тұлға өмірлік маңызды мүдделерінің теңгерімін бақылау; қауіпсіздікті қамтамасыз етуде олардың өзара жауапкершілігі; халықаралық стандарттар мен қауіпсіздік жүйесін интеграциялау.

«Қазақстан Республикасын ұлттық қауіпсіздік туралы» Заңында көзделмеген жағдайлардан басқа, қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын шектеуге болмайды. Азаматтар, қоғамдық және басқа да ұйымдар, бірлестіктер қауіпсіздікті қамтамасыз ететін органдардан өз құқықтары мен бостандықтарының шектелу жағдайларын туралы түсінігін алуға құқылы. Қауіпсіздікті қамтамасыз ету процесінде өз өкілеттігін асырған лауазымды тұлғалар заңнамаға сәйкес жауапкершілікке тартылады. Заңмен көзделмеген қауіпсіздікті қамтамасыз ететін органдарды құруға тиым салынады. Осы жалпы ережелерді жүзеге асыру үшін заңшығарушы Қазақстан Республикасының қауіпсіздік жүйесін анықтайды, ол аталған Заңның 2 тарауында қарастырылған. Қауіпсіздік жүйесін, сонымен қатар қылмыстық жазаны орындау аясында бір-бірімен өзара іс-қимыл жасайтын оны

камтамасыз ету күштері, адамның және азаматтың, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін камтамасыз етуге бағытталған саяси, құқықтық, ұйымдастырушылық, экономикалық, әскери және өзге де сипаттағы шараларды жүзеге асыратын өзге де мемлекеттік органдар мен ұйымдар құрайды, Қазақстан Республикасының азаматтары өздерінің Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарында көзделген құқықтары мен міндеттерін іске асыру арқылы ұлттық қауіпсіздікті камтамасыз ету саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыруға қатысады [7].

Қауіпсіздік жүйесінің негізгі функциясына жатады: Қазақстан Республикасының ұлттық мүдделерін айқындау; ұлттық қауіпсіздікті камтамасыз етудің мақсаттарын, міндеттері мен негізгі бағыттарын айқындау; ұлттық қауіпсіздікке төнетін қауіп-қатерлерді анықтау, талдау, бағалау және болжамдау; ұлттық қауіпсіздікке төнетін қауіп-қатерлердің алдын алу және оны бейтараптандыру жөнінде жедел және ұзақ мерзімді шаралар кешенін әзірлеу және жүзеге асыру; халықаралық қауіпсіздікті нығайтуға бағытталған саяси бастамаларды ілгерілету; ұлттық қауіпсіздікті камтамасыз ету күштерін ұдайы дайындықта ұстау; Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттарға сәйкес халықаралық және өңірлік қауіпсіздікті камтамасыз етуге қатысу [8].

Осы қылмыстық-атқару жүйесінің қауіпсіздігінің ішкі факторларының әрекеттерін зерттеудің маңыздылығын куәландырады. Сондықтан оларды толық ғылыми талдау қажеттілігі туындап отыр.

Әдебиеттер

- 1 Кристи Я. Пределы наказания. - М.: Прогресс, 1985. - С.87.
- 2 Словарь иностранных слов. - М.: Изд. ин. словарей, 1954. - 444 с.
- 3 Чистяков А.А. Механизм формирования основания уголовной ответственности. - Рязань: РИПЭ МВД РФ, 1998. - 150 с.
- 4 Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. - М.: Юрид. лит. 1966. - 187 с.
- 5 Лесков М.А. Безопасность как объект социального моделирования // Безопасность. - 1996. - №1,2 (32). - С. 30.
- 6 Степашин С.В., Шульц В.Л. Вопросы безопасности в системе государственного и муниципального управления Российской Федерации. - СПб., 1994. - С. 9-27.
- 7 Основы менеджмента: учеб. пособие / под ред. А.А. Радугина. - М.: Центр, 1997. - 196с.
- 8 Глоточкин А.Д., Деев В.Г., Папкин А.И., Пирожков В.Ф., и др. Исправительно-трудовая психология: учебное пособие / под ред.: Глоточкин А.Д., Игошев К.Е., Платонов К.К. - Рязань: Изд-во РВИИ МВД СССР, 1985. - 356 с.
- 9 Барабанов Н.П. Предупреждение и пресечение чрезвычайных ситуаций криминального характера в исправительных учреждениях. - Рязань: 1999. - Ч. 1. - 229с.
- 10 Глоточкин А.Д., Пирожков В.Ф. Исправительно-трудовая психология. - Рязань: 1975. - 368с.
- 11 Башкатов И.П. Психология групп несовершеннолетних правонарушителей. - М.: Прометей, 1993. - С. 83.
- 12 Ушатиков А.И. Психология волевой активности несовершеннолетних правонарушителей: автореф. ... док. психол. наук. - М., 1990. - С. 14.

13 Орлова Э.А., Филонов Л.Б. Взаимодействие в конфликтной ситуации. Некоторые факторы, определяющие ход взаимодействия Э.А. Орлова, Л.Б. Филонов. Психологические проблемы социальной регуляции поведения. - М.: Наука, 1976. - С. 323-325.

References

- 1 Kristi Ja. Predely nakazaniya. - M.: Progress, 1985. - S.87.
- 2 Slovar' inostrannyh slov. - M.: Izd. in. slovarej, 1954. - 444 s.
- 3 Chistjakov A.A. Mehanizm formirovaniya osnovaniya ugovolnoj otvetstvennosti. - Rjazan': RIPJe MVD RF, 1998. - 150 s.
- 4 Alekseev S.S. Mehanizm pravovogo regulirovaniya v socialisticheskom gosudarstve. - M.: Jurid. lit., 1966. - 187 c.
- 5 Leskov M.A. Bezopasnost' kak ob#ekt social'nogo modelirovaniya // Bezopasnost'. - 1996. - №1,2 (32). - S. 30.
- 6 Stepashin S.V., Shul'c V.L. Voprosy bezopasnosti v sisteme gosudarstvennogo i municipal'nogo upravleniya Rossijskoj Federacii. - SPb., 1994. - S. 9-27.
- 7 Osnovy menedzhmenta: ucheb. posobie / pod red. A.A. Radugina. - M.: Centr, 1997. - 196s.
- 8 Glotchkin A.D., Deev V.G., Papkin A.I., Pirozhkov V.F., i dr. Ispravitel'no-trudovaja psihologija: uchebnoe posobie / pod red.: Glotchkin A.D., Igoshev K.E., Platonov K.K. - Rjazan': Izd-vo RVSh MVD SSSR, 1985. - 356 c.
- 9 Barabanov N.P. Preduprezhdenie i presechenie chrezvychajnyh situacij kriminal'nogo haraktera v ispravitel'nyh uchrezhdenijah. - Rjazan': 1999. - Ch. 1. - 229s.
- 10 Glotchkin A.D., Pirozhkov V.F. Ispravitel'no-trudovaja psihologija. - Rjazan': 1975. - 368s.
- 11 Bashkatov I.P. Psihologija gpypp nesovershennoletnih pravonarushitelej. - M.: Prometej, 1993. - S. 83.
- 12 Ushatikov A.I. Psihologija volevoj aktivnosti nesovershennoletnih pravonarushitelej: avtoref. ... dok. psihol. nauk. - M., 1990. - S. 14.
- 13 Orlova Je.A., Filonov L.B. Vzaimodejstvie v konfliktnoj situacii. Nekotorye faktory, opredelajushhie hod vzaimodejstvija Je.A. Orlova, L.B. Filonov. Psihologicheskie problemy social'noj reguljarii povedenija. - M.: Nauka, 1976. - S. 323-325.